

Repertoriul jurisprudenței

CONCLUZIILE AVOCATULUI GENERAL
HENRIK SAUGMANDSGAARD ØE
prezentate la 5 iunie 2018¹

Cauza C-234/17

XC

YB

ZA

**cu participarea
Generalprokuratur**

[Cerere de decizie preliminară formulată de Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria)]

„Trimitere preliminară – Principii ale dreptului Uniunii – Autonomie procedurală – Principiile efectivității și echivalenței – Cale de atac care permite să se obțină redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o decizie care a dobândit autoritate de lucru judecat în cazul încălcării CEDO – Obligație de extindere a acestei căi de atac la încălcările dreptului Uniunii – Lipsă – Articolul 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii – Articolul 54 din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen – Principiul *ne bis in idem*”

I. Introducere

1. Prin decizia din 23 ianuarie 2017, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria) a adresat Curții o cerere prin care a solicitat pronunțarea unei decizii preliminare cu privire la interpretarea dreptului Uniunii, în special a principiilor echivalenței și efectivității.

2. XC, YB și ZA (denumite în continuare „persoanele interesate”) sunt suspectați de sustragere de la plata impozitelor și de alte infracțiuni penale săvârșite pe teritoriul elvețian. În temeiul articolului 50 alineatul (1) din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor Uniunii Economice Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele lor comune, semnată la Schengen (Luxemburg) la 19 iunie 1990 și intrată în vigoare la 26 martie 1995² (denumită în continuare „CAAS”), Parchetul cantonului St. Gallen (Elveția) a adresat mai multe cereri de asistență judiciară reciprocă Parchetului din Feldkirch (Austria), care vizează audierea persoanelor interesate în calitate de inculpați.

3. La încheierea procedurii penale desfășurate în Austria, persoanele interesate au formulat o cale de atac în fața instanței de trimitere pentru a obține redeschiderea unei proceduri penale finalizate printr-o hotărâre care a dobândit autoritate de lucru judecat, în cazul încălcării Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, semnată la Roma la 4 noiembrie 1950, sau

¹ Limba originală: franceza.

² JO 2000, L 239, p. 19, Ediție specială, 19/vol. 1, p. 177.

a unuia dintre protocoalele adiționale la aceasta (denumite în continuare, împreună, „CEDO”). Această cale de atac a fost introdusă în dreptul austriac pentru a permite punerea în aplicare a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului (denumită în continuare „Curtea Europeană a Drepturilor Omului”), de constatare a unei încălcări a CEDO.

4. În cadrul căilor de atac formulate, persoanele interesate au invocat, printre altele, o încălcare a principiului *ne bis in idem*, astfel cum a fost garantat de articolul 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene (denumită în continuare „carta”) și de articolul 54 din CAAS. Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită, în esență, să se stabilească dacă dreptul Uniunii, în special principiile echivalenței și efectivității, trebuie interpretat în sensul că obligă instanța națională să aprecieze, în cadrul unei asemenea acțiuni, existența unei încălcări a dreptului Uniunii – în special a unei atingeri aduse dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS –, cu toate că dreptul național prevede un astfel de control numai pentru încălcări ale CEDO.

5. Vom propune Curții să răspundă negativ la această întrebare, ca urmare a existenței unui „cadru constituțional”³ dezvoltat de Curte și care garantează efectivitatea dreptului Uniunii, *chiar înainte* ca hotărârile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat, cadru care nu are echivalent în ceea ce privește CEDO.

II. Cadrul juridic

A. Dreptul Uniunii

6. CAAS a fost încheiată pentru a se asigura aplicarea Acordului dintre guvernele statelor Uniunii Economice Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele lor comune, semnat la Schengen la 14 iunie 1985⁴.

7. Articolul 50 alineatul (1) din CAAS, care figurează în titlul III capitolul 2 din aceasta, intitulat „Asistența reciprocă în materie penală”, prevede:

„Părțile contractante se angajează să-și acorde reciproc asistență, în conformitate cu convenția și tratatul menționate la articolul 48, cu privire la cazurile de încălcare a legilor și normelor cu privire la accize, taxa pe valoarea adăugată [TVA] și taxele vamale [...]”

8. Articolul 54 din CAAS, care figurează în titlul III capitolul 3 din această convenție, intitulat „Aplicarea principiului *ne bis in idem*”, prevede:

„O persoană împotriva căreia a fost pronunțată o hotărâre definitivă într-un proces pe teritoriul unei părți contractante nu poate face obiectul urmăririi penale de către o altă parte contractantă pentru aceleași fapte, cu condiția ca, în situația în care a fost pronunțată o pedeapsă, aceasta să fi fost executată, să fie în curs de executare sau să nu mai poată fi executată conform legilor părții contractante care a pronunțat sentința.”

³ Această expresie a fost utilizată de Curte în Avizul 2/13 (Aderarea Uniunii la CEDO) din 18 decembrie 2014 (EU:C:2014:2454, punctele 158 și 177).

⁴ JO 2000, L 239, p. 13, Ediție specială, 19/vol. 1, p. 183.

B. Dreptul austriac

9. La 1 martie 1997, a fost introdus articolul 363a în Strafprozessordnung (Codul de procedură penală austriac, denumit în continuare „Codul de procedură penală”). Această dispoziție prevede:

- „(1) Dacă printr-o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului se constată o încălcare a [CEDO], comisă printr-o hotărâre sau decizie a unei instanțe penale, procedura poate fi redeschisă la cerere, în măsura în care nu se poate exclude că efectele pe care le-ar putea produce încălcarea asupra conținutului unei hotărâri penale lezează drepturile persoanei în cauză.
- (2) Cererile de redeschidere a procedurii sunt de competența Oberster Gerichtshof [Curtea Supremă]. Cererea poate fi depusă de către persoana afectată de încălcare și de către procurorul general (Generalprokurator) [...]. Cererea se depune la Oberster Gerichtshof. Dacă cererea a fost formulată de persoana afectată, instanța ascultă procurorul, iar dacă cererea este formulată de procuror instanța ascultă persoana afectată [...].”

III. Litigiul principal

10. Parchetul cantonului St. Gallen (Elveția) a desfășurat urmărirea penală împotriva lui XC, YB și alții, care sunt suspectați de săvârșirea infracțiunii de evaziune fiscală, prevăzută la articolul 96 alineatul 1 litera b) din Legea elvețiană privind TVA-ul (Mehrwertsteuergesetz), precum și de săvârșirea altor infracțiuni penale. Persoanele menționate sunt suspectate că au obținut prin declarații false date în fața administrației fiscale elvețiene rambursări necuvenite de TVA în cuantum total de 835 374,17 franci elvețieni (CHF) (aproximativ 698 327,41 euro).

11. În cadrul acestei urmăriri penale, Parchetul cantonului St. Gallen a adresat Parchetului din Feldkirch (Austria) o cerere de asistență judiciară reciprocă.

12. Prin ordonanța din 15 martie 2013, dată de Oberlandesgericht Innsbruck (Tribunalul Regional Superior din Innsbruck, Austria) în urma unor obiecțiuni și a unei căi de atac, s-a admis cererea de asistență judiciară reciprocă formulată de Serviciul de cercetări al cantonului (Kantonales Untersuchungsamt, Elveția), în vederea audierii YB, în calitate de inculpată. Procedând astfel, acesta a respins obiecțiile întemeiate pe articolul 54 din CAAS și pe încetarea urmăririi penale dispuse în anii 2011 și 2012 de către Parchetul din Heilbronn (Germania), precum și de către Fürstliches Landgericht du Liechtenstein (Tribunalul Princiar de Primă Instanță, Liechtenstein). Cu această ocazie s-a subliniat în mod explicit acuzația legată de exportul de mărfuri și de rambursări de TVA în cuantum total de 835 374,17 CHF (aproximativ 698 327,41 euro).

13. XC și YB au depus împotriva acestei decizii o cerere de redeschidere a procedurii în fața instanței de trimitere. Prin ordonanța din 17 septembrie 2013, această instanță a anulat ordonanța din 31 decembrie 2012 dată de Landesgericht Feldkirch (Tribunalul Regional din Feldkirch, Austria) și ordonanța din 15 martie 2013 dată de Oberlandesgericht Innsbruck (Tribunalul Regional Superior din Innsbruck) în măsura în care nu priveau cererea de asistență judiciară reciprocă legată de suspiciunea privind infracțiuni penale comise în prejudiciul administrației fiscale elvețiene. În ceea ce privește partea anulată, s-a respins cererea de asistență judiciară reciprocă. Cu privire la partea menținută, instanța respectivă a precizat în motivare că „parchetul va trebui să execute comisia rogatorie de audiere a persoanelor suspectate de comiterea unor infracțiuni penale în prejudiciul administrației fiscale elvețiene, neatacată prin cererea de redeschidere a procedurii”.

14. Parchetul din Feldkirch a continuat procedura cu privire la partea referitoare la suspiciunea de săvârșire a unor infracțiuni în prejudiciul administrației fiscale elvețiene. În acest context, Parchetul cantonului St. Gallen i-a solicitat să efectueze audieri suplimentare, ultima dintre aceste solicitări vizându-l pe ZA în calitate de inculpat. Ulterior, XC și YB au ridicat obiecții, care au fost respinse de către Landesgericht Feldkirch (Tribunalul Regional din Feldkirch) în temeiul autorității de lucru judecat. Celelalte căi de atac declarate împotriva altor decizii ale instanței au fost de asemenea respinse.

15. Prin ordonanța din 9 octombrie 2015, Oberlandesgericht Innsbruck (Tribunalul Regional Superior din Innsbruck) a respins căile de atac declarate de persoanele interesate împotriva ordonanței pronunțate de Landesgericht Feldkirch (Tribunalul Regional din Feldkirch) din 13 august 2015. Această instanță a indicat în cadrul motivării că cererea de asistență judiciară reciprocă din 23 aprilie 2015 s-ar limita, de asemenea, la suspiciunile privind săvârșirea unor infracțiuni penale comise în prejudiciul administrației fiscale elvețiene. Instanța respectivă nu a identificat niciun element din care să rezulte că audierea lui ZA ar putea încălca articolul 54 din CAAS.

16. În temeiul Codului de procedură penală, Oberlandesgericht Innsbruck (Tribunalul Regional Superior din Innsbruck) s-a pronunțat în calitate de a doua și ultima instanță prin ordonanța din 9 octombrie 2015. Prin urmare, această decizie a dobândit autoritate de lucru judecat.

17. Împotriva acestei ordonanțe, persoanele interesate au depus la 18 aprilie 2016 o cerere de redeschidere a procedurii în fața instanței de trimitere. Persoanele interesate argumentează că acordarea asistenței judiciare reciproce Parchetului din St. Gallen a determinat o încălcare a articolului 6 din CEDO, a articolului 4 din Protocolul nr. 7 la CEDO, a articolului 50 din cartă și a articolului 54 din CAAS. Acestea solicită, cu titlu principal, ca instanța de trimitere să dispună redeschiderea procedurii penale și să declare inadmisibilă cererea de asistență judiciară reciprocă.

IV. Întrebarea preliminară

18. Instanța de trimitere precizează că în Austria CEDO are valoare constituțională. Această instanță reamintește că Curtea Europeană a Drepturilor Omului poate fi sesizată cu o pretinsă încălcare a CEDO numai după epuizarea căilor de atac interne. În consecință, pentru a pune în aplicare hotărârile Curții Europene a Drepturilor Omului prin care se constată că o hotărâre penală care a dobândit autoritate de lucru judecat încalcă CEDO, articolul 363a din Codul de procedură penală permite introducerea unei cereri de „redeschidere” a procedurii penale.

19. În plus, instanța de trimitere a statuat, într-o hotărâre de principiu din 1 august 2007, că redeschiderea procedurii penale în temeiul acestei dispoziții nu este condiționată de constatarea prealabilă de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului a unei încălcări a CEDO. Astfel, această instanță poate admite o cerere de redeschidere după ce a constatat ea însăși că o hotărâre sau o decizie a unei instanțe penale inferioare încalcă CEDO.

20. În consecință, este posibil, în cursul unei proceduri penale și pe baza dispozițiilor legale austriece de codificare a drepturilor fundamentale, să se invoce o încălcare a CEDO în mod direct în fața instanței de trimitere printr-o cerere formulată în temeiul articolului 363a din Codul de procedură penală, chiar și în lipsa unei hotărâri a Curții Europene a Drepturilor Omului. De la pronunțarea hotărârii menționate anterior, s-a utilizat din ce în ce mai frecvent această cale de atac.

21. În acest context, instanța de trimitere a ridicat problema eventualei existențe a unei obligații care decurge din principiile echivalenței și efectivității, astfel cum au fost interpretate de Curte, și care i-ar impune extinderea procedurii de redeschidere a unei proceduri penale la încălcările pretinse ale cartei sau ale altor dispoziții de drept al Uniunii.

22. În aceste condiții, Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă) a hotărât să suspende judecarea cauzei și să adreseze Curții următoarea întrebare preliminară:

„Dreptul Uniunii, în special articolul 4 alineatul (3) TUE coroborat cu principiile echivalenței și efectivității care rezultă din acesta, trebuie interpretat în sensul că [instanța națională] este obligat[ă] să efectueze la cererea unei persoane interesate controlul jurisdicțional al unei decizii care a dobândit autoritate de lucru judecat pronunțate de către o instanță penală în ceea ce privește o pretinsă încălcare a dreptului Uniunii (în speță articolul 50 din [cartă] și articolul 54 din [CAAS], chiar dacă legislația națională [...] prevede un asemenea control jurisdicțional doar cu privire la o pretinsă încălcare a [CEDO])?”

V. Procedura în fața Curții

23. Cererea de decizie preliminară a fost înregistrată la grefa Curții la 4 mai 2017.

24. Au prezentat observații scrise guvernele austriac și maghiar, precum și Comisia Europeană.

25. În ședința care a avut loc la 20 martie 2018, au prezentat observații guvernele austriac și maghiar, precum și Comisia.

VI. Analiză

26. Prin intermediul întrebării formulate, instanța de trimitere solicită să se stabilească dacă dreptul Uniunii, în special principiile echivalenței și efectivității, trebuie interpretat în sensul că instanța națională este obligată să extindă la încălcările dreptului Uniunii, în special la atingerile aduse dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS, o cale de atac de drept intern care permite să se obțină, în cazul încălcării CEDO, redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o hotărâre națională care a dobândit autoritate de lucru judecat.

27. Cu titlu introductiv, reamintim că articolul 50 din cartă și articolul 54 din CAAS se referă la dreptul fundamental de a nu fi judecat sau condamnat penal de două ori pentru aceeași infracțiune sau la principiul *ne bis in idem*.

28. Toate părțile care au prezentat observații în fața Curții consideră că la această întrebare trebuie să se răspundă negativ. Aceasta este și opinia noastră pentru motivele prezentate în continuare.

29. Potrivit unei jurisprudențe constante, în lipsa unei reglementări a Uniunii în materie, modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor conferite contribuabililor de dreptul Uniunii, inclusiv modalitățile de punere în aplicare a principiului autorității de lucru judecat, țin de ordinea juridică a statelor membre în temeiul principiului autonomiei procedurale a acestora. Aceste modalități nu trebuie să fie totuși mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor situații similare din dreptul intern (principiul echivalenței) și să nu facă practic imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii (principiul efectivității)⁵.

⁵ A se vedea în special Hotărârea din 16 martie 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, punctele 21 și 22), Hotărârea din 26 octombrie 2006, Mostaza Claro (C-168/05, EU:C:2006:675, punctul 24), Hotărârea din 3 septembrie 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punctul 24), Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctul 27), precum și Hotărârea din 18 februarie 2016, Finanmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, punctul 40).

30. În speță, este cert că nu există nicio reglementare a Uniunii care să reglementeze o cale de atac precum cea care se află la originea litigiului principal, și anume o cale de atac care să permită persoanelor interesate să susțină că o decizie penală care a dobândit autoritate de lucru judecat aduce atingere unui drept fundamental – în speță, un drept fundamental garantat de CEDO – și, dacă este cazul, să obțină redeschiderea procedurii penale în litigiu.

31. În consecință, în conformitate cu jurisprudența menționată mai sus, este necesar să se examineze dacă prevederea unei asemenea căi de atac pentru încălcările CEDO, fără a o extinde la încălcări ale dreptului Uniunii, aduce atingere principiilor echivalenței și efectivității, astfel cum au fost interpretate de Curte. Vom examina aceste două aspecte separat în secțiunile B și C de mai jos.

32. În prealabil, vom prezenta motivele pentru care considerăm că excepția de inadmisibilitate ridicată de guvernul austriac trebuie să fie respinsă (secțiunea A).

A. Cu privire la admisibilitatea cererii de decizie preliminară

33. Guvernul austriac a ridicat o excepție de inadmisibilitate în ceea ce privește prezenta cerere de decizie preliminară. Potrivit acestui guvern, ridică îndoiele faptul că situațiile juridice aflate la originea litigiului principal intră în domeniul de aplicare al dreptului Uniunii, dat fiind că articolul 363a din Codul de procedură penală prevede o cale de atac în cazul încălcării nu a dreptului Uniunii, ci a CEDO.

34. Potrivit unei jurisprudențe constante, întrebările referitoare la interpretarea dreptului Uniunii adresate de instanța națională în cadrul normativ și factual pe care îl definește sub răspunderea sa și a cărui exactitate Curtea nu are competența să o verifice beneficiază de o prezumție de relevanță. Curtea poate refuza să se pronunțe asupra unei cereri formulate de o instanță națională numai dacă este evident că interpretarea solicitată a dreptului Uniunii nu are nicio legătură cu realitatea sau cu obiectul litigiului principal, atunci când problema este de natură ipotetică ori că Curtea nu dispune de elementele de fapt și de drept necesare pentru a răspunde în mod util întrebărilor care i-au fost adresate⁶.

35. În ceea ce privește primul argument invocat de guvernul austriac, amintim că CAAS a fost inițial un acord interstatat încheiat în afara cadrului Uniunii Europene. Tratatul de la Amsterdam a inclus însă acquis-ul Schengen în acest cadru⁷. Prin urmare, astfel cum a subliniat în mod întemeiat avocatul general Kokott în cauza E⁸, CAAS a devenit parte integrantă a dreptului Uniunii și trebuie aplicată de statele membre din spațiul Schengen.

36. În consecință, atunci când autoritățile unui stat membru admit o cerere de asistență judiciară reciprocă întemeiată pe CAAS, precum în circumstanțele din litigiul principal, trebuie să se considere că acestea pun în aplicare dreptul Uniunii, în sensul articolului 51 alineatul (1) din cartă. Această interpretare este confirmată de Hotărârea M, în care Curtea a precizat că articolul 54 din CAAS trebuie să fie interpretat în lumina articolului 50 din cartă⁹, și de Hotărârea Spasic, în care Curtea a examinat validitatea articolului 54 din CAAS în raport cu articolul 50 din cartă¹⁰.

6 A se vedea în special Hotărârea din 7 decembrie 2017, López Pastuzano (C-636/16, EU:C:2017:949, punctul 19), precum și Hotărârea din 23 ianuarie 2018, F. Hoffmann-La Roche și alții (C-179/16, EU:C:2018:25, punctul 45).

7 A se vedea Protocolul nr. 19 privind acquis-ul Schengen inclus în cadrul Uniunii Europene, anexat la Tratatul UE și la Tratatul FUE.

8 Concluziile avocatului general Kokott prezentate în cauza E (C-240/17, EU:C:2017:963, punctul 82).

9 Hotărârea din 5 iunie 2014 (C-398/12, EU:C:2014:1057, punctul 35). A se vedea de asemenea Hotărârea din 29 iunie 2016, Kossowski (C-486/14, EU:C:2016:483, punctul 31).

10 Hotărârea din 27 mai 2014 (C-129/14 PPU, EU:C:2014:586, punctele 51-74).

37. Pe de altă parte, guvernul austriac a susținut că instanța de trimitere nu a indicat motivele precise care au determinat-o să își pună problema interpretării dreptului Uniunii și să considere necesar să adreseze Curții o întrebare preliminară. În ceea ce privește acest al doilea argument, considerăm că instanța de trimitere a prezentat în mod clar îndoielile pe care le are în ceea ce privește existența unei eventuale obligații de a extinde calea de atac prevăzută la articolul 363a din Codul de procedură penală la încălcările dreptului Uniunii, în special la atingerile aduse drepturilor fundamentale garantate de cartă sau de CAAS.

38. Adăugăm că această problemă poate prezenta interes pentru soluționarea litigiului principal, întrucât cartă poate, în temeiul articolului 53 din aceasta, să acorde o protecție mai extinsă decât cea prevăzută de CEDO. Or, această situație se regăsește efectiv în cazul principiului *ne bis in idem*, care a fost invocat în litigiul principal. Astfel, după cum indică Explicațiile cu privire la cartă¹¹, deși domeniul de aplicare al principiului *ne bis in idem* prevăzută la articolul 4 alineatul (1) din Protocolul nr. 7 la CEDO este limitat la teritoriul fiecărui stat avut în vedere separat¹², articolul 50 din cartă îl extinde la teritoriul Uniunii avut în vedere ca o unitate¹³. Asemenea articolului 50 din cartă, domeniul de aplicare teritorial al articolului 54 din CAAS este constituit pe teritoriul tuturor statelor din spațiul Schengen, considerat ca o unitate.

39. Având în vedere considerațiile care precedă, nu ne pare nicidecum contestabil că cererea de decizie preliminară este într-adevăr admisibilă.

B. Cu privire la lipsa încălcării principiului efectivității dreptului Uniunii

40. Pentru a aprecia existența unei încălcări a principiului efectivității dreptului Uniunii, este necesar să se stabilească dacă imposibilitatea de a repune în discuție o hotărâre penală care a dobândit autoritate de lucru judecat prin invocarea unei încălcări a dreptului Uniunii, în special o atingere adusă dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS, face în practică imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii în sensul jurisprudenței reamintite la punctul 29 din prezentele concluzii.

41. În opinia noastră, reiese din jurisprudența Curții că principiul efectivității dreptului Uniunii nu impune, în afara excepțiilor stabilite, repunerea în discuție, în special prin instituirea unei căi de atac specifice, a autorității de lucru judecat a deciziilor naționale contrare dreptului Uniunii. Această jurisprudență se explică prin existența unui cadru constituțional elaborat de Curte care garantează efectivitatea dreptului Uniunii *chiar înainte* ca deciziile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat (secțiunea 1).

42. Curtea a instituit, desigur, o atenuare a principiului respectării autorității de lucru judecat a deciziilor naționale în ipoteza în care justițiabilul nu a avut posibilitatea să își valorifice drepturile conferite de dreptul Uniunii. Această atenuare nu este totuși relevantă în împrejurările din litigiul principal (secțiunea 2).

¹¹ JO 2007, C 303, p. 17.

¹² „Nimeni nu poate fi urmărit sau pedepsit penal de către jurisdicțiile aceluiasi stat pentru săvârșirea infracțiunii pentru care a fost deja achitat sau condamnat printr-o hotărâre definitivă conform legii și procedurii penale ale acestui stat.” A se vedea în ultimul rând Curtea Europeană a Drepturilor Omului, 20 februarie 2018, Krombach împotriva Franței, (CE:ECHR:2018:0220DEC006752114, § 34-41).

¹³ „Nimeni nu poate fi judecat sau condamnat pentru o infracțiune pentru care a fost deja achitat sau condamnat în cadrul Uniunii, prin hotărâre judecătorească definitivă, în conformitate cu legea.”

1. Principiul: respectarea autorității de lucru judecat a deciziilor naționale

43. În ceea ce privește principiul efectivității, Curtea a amintit în repetate rânduri că fiecare caz în care se ridică problema dacă o prevedere procedurală internă face imposibilă sau excesiv de dificilă aplicarea dreptului Uniunii trebuie analizat ținând seama de locul pe care respectiva prevedere îl ocupă în cadrul procedurii în ansamblul său, de modul în care se derulează și de particularitățile acesteia în fața diverselor instanțe naționale. În această perspectivă, trebuie să se țină seama, eventual, de principiile care stau la baza sistemului jurisdicțional național, precum protecția dreptului la apărare, principiul securității juridice și buna desfășurare a procedurii¹⁴.

44. Totuși, Curtea a subliniat de asemenea, în repetate rânduri, importanța pe care o are, atât în ordinea juridică a Uniunii, cât și în ordinele juridice naționale, principiul autorității de lucru judecat. Astfel, pentru a garanta atât stabilitatea dreptului și a raporturilor juridice, cât și o bună administrare a justiției, este necesar ca deciziile judecătorești devenite definitive după epuizarea căilor de atac disponibile sau după expirarea termenelor de exercitare a acestor căi de atac să nu mai poată fi contestate¹⁵.

45. Or, nu se poate nega că există o anumită tensiune între aceste două principii. Astfel, imposibilitatea de a repune în discuție o decizie națională care a dobândit autoritate de lucru judecat, care ar fi, pe de altă parte, cert că este contrară dreptului Uniunii, are în mod necesar ca efect, în practică, reducerea efectivității dreptului Uniunii.

46. Cu toate acestea, un asemenea efect nu implică în sine o încălcare a principiului efectivității dreptului Uniunii, astfel cum a fost interpretat de Curte. Astfel, potrivit unei jurisprudențe constante, dreptul Uniunii nu impune unei instanțe naționale să înlăture aplicarea normelor interne de procedură care conferă autoritate de lucru judecat unei decizii judecătorești, chiar dacă aceasta permite remedierea unei încălcări a dreptului Uniunii¹⁶.

47. Curtea a exclus în special orice încălcare a principiului efectivității dreptului Uniunii în situații în care principiul autorității de lucru judecat împiedică instanța națională să examineze validitatea sentințelor arbitrale în raport cu articolul 101 TFUE¹⁷ sau cu normele Uniunii referitoare la clauzele abuzive în contractele încheiate cu consumatorii¹⁸. În același mod, Curtea a admis că principiul autorității de lucru judecat împiedică instanța națională să examineze validitatea hotărârilor judecătorești în raport cu normele Uniunii privind competența internațională a instanțelor naționale¹⁹, cu cele referitoare la contractele de achiziții publice de lucrări²⁰ sau cu articolul 110 TFUE²¹.

14 A se vedea în special Hotărârea din 3 septembrie 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punctul 27), Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctul 39), Hotărârea din 14 iunie 2012, Banco Español de Crédito (C-618/10, EU:C:2012:349, punctul 49), Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctul 36), Hotărârea din 11 noiembrie 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, punctul 41), precum și Hotărârea din 18 februarie 2016, Finanzmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, punctul 43).

15 A se vedea în special Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513, punctul 38), Hotărârea din 16 martie 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, punctul 20), Hotărârea din 3 septembrie 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punctul 22), Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctele 35 și 36), Hotărârea din 10 iulie 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067, punctul 58), Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctul 28), precum și Hotărârea din 11 noiembrie 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, punctul 38).

16 A se vedea în special Hotărârea din 1 iunie 1999, Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, punctul 47), Hotărârea din 16 martie 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, punctul 21), Hotărârea din 3 septembrie 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punctul 23), Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctul 37), Hotărârea din 10 iulie 2014, Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067, punctul 59), Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctul 29), precum și Hotărârea din 11 noiembrie 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, punctul 39).

17 Hotărârea din 1 iunie 1999, Eco Swiss (C-126/97, EU:C:1999:269, punctele 43-48).

18 Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctele 39-48).

19 Hotărârea din 16 martie 2006, Kapferer (C-234/04, EU:C:2006:178, punctele 19-24).

20 Hotărârea din 10 iulie 2014, Hotărârea Impresa Pizzarotti (C-213/13, EU:C:2014:2067, punctele 58-61).

21 Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctele 36-41).

48. Astfel, ca regulă generală, principiul efectivității dreptului Uniunii nu impune statelor membre să repună în discuție autoritatea de lucru judecat a deciziilor naționale, în special prin instituirea unei căi de atac specifice precum cea prevăzută la articolul 363a din Codul de procedură penală pentru încălcări ale CEDO.

49. În opinia noastră, această jurisprudență se explică prin existența cadrului constituțional care conferă Uniunii o mare parte a specificității sale²² și care garantează efectivitatea dreptului Uniunii *chiar înainte* ca hotărârile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat.

50. În primul rând, dispozițiile obligatorii ale dreptului Uniunii sunt susceptibile să dea naștere în mod direct unor drepturi în favoarea justițiabililor²³. Acest principiu al efectului direct presupune că dreptul Uniunii nu privește doar relațiile dintre state, ci conferă particularilor drepturi pe care le pot invoca în fața oricărei autorități de stat, și în special în fața oricărei instanțe naționale.

51. În ceea ce privește dreptul fundamental în discuție în litigiul principal, Curtea a subliniat recent, în Hotărârea *Garlsson Real Estate și alții*²⁴, că principiul *ne bis in idem* garantat la articolul 50 din cartă conferă particularilor un drept direct aplicabil.

52. În al doilea rând, principiul supremației dreptului Uniunii impune oricărei instanțe naționale obligația de a asigura efectul deplin al dispozițiilor direct aplicabile ale acestui drept, lăsând neaplicată, dacă este necesar, din oficiu, orice dispoziție contrară de drept național, chiar ulterioară, fără să fie necesar să solicite sau să aștepte eliminarea prealabilă a acesteia pe cale legislativă sau prin orice alt procedeu constituțional²⁵.

53. Rezultă din efectul cumulat al efectului direct și al supremației dreptului Uniunii că orice instanță austriacă sesizată cu litigiul principal avea obligația să remedieze orice încălcare a principiului *ne bis in idem*, astfel cum este garantat la articolul 50 din cartă și la articolul 54 din CAAS. În această privință, instanța de trimitere a constatat în mod expres că Codul de procedură penală oferă persoanelor interesate mai multe căi de atac pentru a valorifica, în cadrul unei proceduri penale, drepturile pe care

22 A se vedea în special Avizul 2/13 (Aderarea Uniunii la CEDO) din 18 decembrie 2014 (EU:C:2014:2454, punctul 166): „[...] astfel cum a arătat Curtea în repetate rânduri, dreptul Uniunii se caracterizează prin faptul că este izvorât dintr-o sursă independentă, constituită de tratate, prin supremația sa în raport cu dreptul statelor membre [...], precum și prin efectul direct al unei întregi serii de dispoziții aplicabile statelor membre și resortisanților acestora [...]”. A se vedea de asemenea Hotărârea din 6 martie 2018, *Achmea* (C-284/16, EU:C:2018:158, punctul 33).

23 *Regulamentul*, ca urmare a naturii și a funcției sale în sistemul surselor de drept al Uniunii, este de natură să confere particularilor drepturi pe care instanțele naționale au obligația să le protejeze [a se vedea în special Hotărârea din 14 decembrie 1971, *Politi* (43/71, EU:C:1971:122, punctul 9), precum și Hotărârea din 17 septembrie 2002, *Muñoz și Superior Fruiticola* (C-253/00, EU:C:2002:497, punctul 27)]. Dispozițiile *dreptului primar* care impun obligații precise și necondiționate, întrucât nu necesită, pentru punerea lor în aplicare, nicio intervenție ulterioară a autorităților Uniunii sau a autorităților naționale, generează în mod direct drepturi în privința justițiabililor [a se vedea în special Hotărârea din 5 februarie 1963, *van Gend & Loos*, (26/62, EU:C:1963:1, p. 24 și 25), precum și Hotărârea din 20 martie 2018, *Garlsson Real Estate și alții* (C-537/16, EU:C:2018:193, punctul 65)]. În toate situațiile în care dispozițiile unei *directive* sunt, din punctul de vedere al conținutului, necondiționate și suficient de precise, particularii sunt îndreptățiți să le invoce în fața instanțelor naționale împotriva statului fie atunci când acesta s-a abținut de la transpunerea în termen a directivei în dreptul național, fie atunci când a transpus directiva în mod incorect [a se vedea în special Hotărârea din 4 decembrie 1974, *van Duyn*, (41/74, EU:C:1974:133, punctele 11-15), precum și Hotărârea din 15 ianuarie 2014 (*Association de médiation sociale*, C-176/12, EU:C:2014:2, punctul 31)].

24 Hotărârea din 20 martie 2018 (C-537/16, EU:C:2018:193, punctele 64-68).

25 A se vedea în special Hotărârea din 15 iulie 1964, *Costa* (6/64, EU:C:1964:66, p. 1158-1160), Hotărârea din 9 martie 1978, *Simmenthal* (106/77, EU:C:1978:49, punctele 21 și 24), Hotărârea din 22 octombrie 1998, *IN. CO. GE.90 și alții* (C-10/97-C-22/97, EU:C:1998:498, punctele 20 și 21), Hotărârea din 11 septembrie 2014, *A* (C-112/13, EU:C:2014:2195, punctele 36 și 37), precum și Hotărârea din 6 martie 2018, *SEGRO și Horváth* (C-52/16 și C-113/16, EU:C:2018:157, punctul 46).

le conferă ordinea juridică a Uniunii, inclusiv cel care rezultă de la articolul 50 din cartă. Pe de altă parte, reiese din descrierea faptelor furnizată de această instanță că persoanele interesate au avut efectiv oportunitatea de a formula mai multe căi de atac în cursul procedurii penale care le-a vizat, invocând în special încălcarea dispozițiilor de drept al Uniunii precum articolul 54 din CAAS²⁶.

54. În al treilea rând, reiese din articolul 267 al doilea paragraf TFUE, astfel cum a fost interpretat de Curte, că instanțele naționale au cea mai largă posibilitate de a sesiza Curtea în cazul în care consideră că o cauză *pendinte* ridică probleme care presupun interpretarea sau aprecierea validității dispozițiilor dreptului Uniunii care necesită pronunțarea unei decizii de către acestea²⁷. Astfel, este posibil ca orice instanță națională, înainte de a adopta o decizie care soluționează litigiul aflat pe rolul său, să se adreseze Curții pentru a obține o interpretare *obligatorie* a dreptului Uniunii. În temeiul articolului 267 al treilea paragraf TFUE, această posibilitate devine chiar o obligație – cu excepția ipotezei „acte clair”²⁸ – atunci când o asemenea chestiune se invocă într-o cauză *pendinte* în fața unei instanțe naționale ale cărei decizii nu sunt supuse vreunei căi de atac de drept intern²⁹.

55. În opinia noastră, acest cadru constituțional garantează, în principiu, oricărei persoane cu o diligență normală posibilitatea de a-și exercita drepturile care îi sunt conferite de ordinea juridică a Uniunii, *chiar înainte* de a face obiectul unei decizii investite cu autoritate de lucru judecat. Astfel, acest cadru garantează efectivitatea dreptului Uniunii, fără să fie necesar să se prevadă o cale de atac care să permită să se repună în discuție deciziile naționale care au dobândit autoritate de lucru judecat.

56. Adăugăm că acest cadru constituțional este completat de obligația care revine statelor membre de a prevedea o acțiune care să permită angajarea răspunderii statului pentru încălcarea dreptului Uniunii printr-o decizie națională investită cu autoritate de lucru judecat³⁰. Spre deosebire de cele trei principii constituționale descrise mai sus, această obligație se aplică *după* ce hotărârea națională a dobândit autoritate de lucru judecat. Curtea a precizat, în această privință, că principiul autorității de lucru judecat nu se opune recunoașterii principiului răspunderii statului pentru o decizie a unei instanțe de ultim grad de jurisdicție³¹.

57. Rezultă din considerațiile care precedă că, în circumstanțele din litigiul principal, imposibilitatea de a contesta o hotărâre penală care a dobândit autoritate de lucru judecat prin invocarea unei încălcări a dreptului Uniunii, mai precis o atingere adusă dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS, nu constituie o încălcare a principiului efectivității dreptului Uniunii.

26 A se vedea punctele 12-16 din prezentele concluzii. Subliniem în această privință că niciun element din dosar nu permite să se bănuiască existența unei încălcări a dreptului fundamental la o protecție jurisdicțională efectivă garantat de articolul 19 alineatul (1) al doilea paragraf TUE și de articolul 47 din cartă [a se vedea Hotărârea din 27 februarie 2018, Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, punctele 34-36)]. De altfel, instanța de trimitere nu a solicitat Curții să se pronunțe cu privire la acest aspect. În orice caz, subliniem că Curtea, în special în numeroasele hotărâri citate în prezenta secțiune, nu a interpretat niciodată domeniul de aplicare al acestui drept fundamental ca implicând posibilitatea de a repune în discuție autoritatea de lucru judecat a unei decizii naționale ca urmare a unei încălcări a dreptului Uniunii.

27 A se vedea în special Hotărârea din 11 septembrie 2014, A (C-112/13, EU:C:2014:2195, punctul 35) și Hotărârea din 5 aprilie 2016, PFE (C-689/13, EU:C:2016:199, punctele 31-36).

28 A se vedea în special Hotărârea din 6 octombrie 1982, Cilfit și alții (283/81, EU:C:1982:335, punctele 16-21) și Hotărârea din 28 iulie 2016, Association France Nature Environnement (C-379/15, EU:C:2016:603, punctele 47-53).

29 Dacă este cazul, nerespectarea acestei obligații poate face obiectul unei acțiuni în constatarea neindeplinirii obligațiilor: a se vedea în această privință acțiunea introdusă de Comisie în cauza Comisia/Franța (C-416/17).

30 A se vedea în special Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513, punctele 34-36), precum și Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctul 40).

31 Hotărârea din 30 septembrie 2003, Köbler (C-224/01, EU:C:2003:513, punctul 40).

2. *Excepție: repunerea în discuție a autorității de lucru judecat a deciziilor naționale atunci când justițiabilul nu a avut posibilitatea de a-și valorifica drepturile conferite de dreptul Uniunii*

58. Cu toate acestea, trebuie să subliniem că Curtea a stabilit o excepție de la respectarea autorității de lucru judecat a deciziilor naționale, în cazul în care respectarea acestui principiu ar conduce la protejarea unei proceduri naționale prevăzute cu anumite caracteristici *structurale* fac imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii.

59. În această privință, Curtea a statuat, printre altele, că nu este compatibilă cu principiul efectivității o normă națională potrivit căreia, în litigiile de natură fiscală, lucrul judecat dintr-o anumită cauză, din moment ce privește un aspect fundamental comun cu alte cauze, are, în privința acestui aspect, un caracter obligatoriu. Astfel, o asemenea normă ar fi avut drept consecință impunerea *erga omnes* a interpretării adoptate în cadrul primei decizii, în special în ceea ce privește existența unei practici abuzive în materie de TVA, fără nicio posibilitate de corectare în cazul unei interpretări eronate a dreptului Uniunii³².

60. Într-o altă cauză, Curtea a precizat că principiul efectivității dreptului Uniunii se opune de asemenea aplicării unei reguli naționale care împiedică o instanță națională să deducă toate consecințele unei încălcări a interdicției de punere în aplicare a ajutoarelor de stat prevăzute la articolul 108 alineatul (3) a treia teză TFUE, ca urmare a existenței unei decizii judecătorești naționale, care a dobândit autoritate de lucru judecat, prin care s-a constatat că contractele în cauză în litigiul principal rămân în vigoare, fără să se analizeze însă dacă acestea instituie un ajutor de stat. În speță, această normă ar fi avut drept consecință împiedicarea oricărui control privind respectarea interdicției citate anterior³³.

61. Cu toate acestea, precizăm că o simplă lipsă de diligență în exercitarea drepturilor conferite de dreptul Uniunii nu este suficientă pentru a repune în discuție autoritatea de lucru judecat a deciziilor naționale³⁴. Cu alte cuvinte, repunerea în discuție a acestui principiu, pentru a se menține efectivitatea dreptului Uniunii, se referă doar la procedurile în care anumite caracteristici *structurale* fac imposibilă sau excesiv de dificilă exercitarea drepturilor conferite de ordinea juridică a Uniunii.

62. În speță, niciun element din dosarul prezentat Curții nu permite să se presupună că această situație s-ar regăsi în procedura principală³⁵.

63. Având în vedere considerațiile de mai sus, apreciem că principiul efectivității dreptului Uniunii trebuie interpretat în sensul că nu obligă instanța națională să extindă la încălcări ale dreptului Uniunii, în special la atingerile aduse dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS, o cale de atac de drept intern care permite să se obțină, în cazul unei încălcări a CEDO, redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o decizie națională care a dobândit autoritate de lucru judecat, din moment ce justițiabilul a avut posibilitatea de a-și valorifica drepturile conferite de dreptul Uniunii în cursul procedurii respective.

32 Hotărârea din 3 septembrie 2009, Fallimento Olimpiclub (C-2/08, EU:C:2009:506, punctele 26-32).

33 Hotărârea din 11 noiembrie 2015, Klausner Holz Niedersachsen (C-505/14, EU:C:2015:742, punctele 42-46).

34 În Hotărârea din 6 octombrie 2009, Asturcom Telecomunicaciones (C-40/08, EU:C:2009:615, punctele 47 și 48), care privea o cerere de executare silită a unei hotărâri arbitrale care a dobândit autoritate de lucru judecat, Curtea a statuat că principiul efectivității nu impune instanței sesizate să invoce din oficiu caracterul abuziv al clauzei de arbitraj în cazul în care consumatorul nu a introdus o acțiune în anulare împotriva acestei hotărâri. În schimb, o instanță sesizată cu o acțiune în anularea unei hotărâri arbitrale este obligată să anuleze o convenție arbitrală care conține o clauză abuzivă, deși consumatorul nu a invocat această nulitate în cadrul procedurii de arbitraj, ci numai în cadrul acțiunii în anulare [Hotărârea din 26 octombrie 2006 (Mostaza Claro, C-168/05, EU:C:2006:675, punctele 30-39)]. De asemenea, principiul efectivității impune ca instanța sesizată cu executarea unei somații de plată să poată aprecia din oficiu existența unei clauze abuzive în contractul care constituie temeiul creanței în litigiu, în cazul în care autoritatea sesizată cu cererea de somație de plată nu este competentă să procedeze la o astfel de apreciere [Hotărârea din 18 februarie 2016, Finanzmadrid EFC (C-49/14, EU:C:2016:98, punctele 50-55)].

35 A se vedea punctul 53 din prezentele concluzii.

C. Cu privire la lipsa încălcării principiului echivalenței

64. Pentru a răspunde la întrebarea adresată de instanța de trimitere, este necesar, în plus, să se stabilească dacă constituie o încălcare a principiului echivalenței faptul de a institui o cale de atac care să permită să se obțină, în cazul unei încălcări a CEDO, redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o decizie care a dobândit autoritate de lucru judecat, fără a extinde această cale de atac la încălcările dreptului Uniunii, în special la atingeri aduse dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS.

65. În temeiul jurisprudenței reamintite la punctul 29 din prezentele concluzii, principiul echivalenței impune ca modalitățile procedurale aplicabile acțiunilor destinate să asigure protecția drepturilor contribuabililor conferite de dreptul Uniunii să nu fie mai puțin favorabile decât cele aplicabile unor acțiuni similare de drept intern.

66. Pentru motivele prezentate în continuare, considerăm că principiul echivalenței nu impune statelor membre să extindă la dreptul Uniunii o cale de atac precum cea care face obiectul litigiului principal.

67. În primul rând, o acțiune întemeiată pe CEDO nu este o „acțiune similară de drept intern” în sensul jurisprudenței citate anterior, dat fiind că aceasta nu vizează încălcarea unor norme de drept intern. Indiferent de statutul acordat CEDO în ierarhia normelor în cadrul ordinii juridice naționale³⁶, expresia „drept intern” se referă, în opinia noastră, doar la normele care pot fi modificate sau abrogate de către instituțiile statului membru în cauză. Cu alte cuvinte, expresia „drept intern” se referă exclusiv la normele care își au originea în ordinea juridică internă a statului membru în cauză. În mod evident, CEDO nu conține asemenea norme, asemenea oricărui instrument de drept internațional.

68. Această interpretare este conformă cu obiectivul urmărit de principiul echivalenței, care este acela de a preveni practicile de protecționism procedural din partea unui stat membru și care ar consta în acordarea unui statut privilegiat normelor interne în raport cu cel oferit dreptului Uniunii. În Hotărârea Târșia, Curtea a precizat, în această privință, că principiul echivalenței implică un tratament egal al acțiunilor întemeiate pe o încălcare a dreptului național și a celor, similare, întemeiate pe o încălcare a dreptului Uniunii³⁷.

69. Or, acordarea unui statut privilegiat CEDO, mai precis unui set de norme internaționale, nu poate constitui un tratament discriminatoriu în sensul acestei jurisprudențe. Cu alte cuvinte, statutul acordat CEDO nu reprezintă un termen de comparație relevant în vederea aplicării principiului echivalenței. Luarea în considerare a acestui statut ar conduce la transformarea principiului echivalenței într-o clauză a „normei celei mai favorizate”, în temeiul căreia tratamentul procedural cel mai favorabil prevăzut de un stat membru, fie în favoarea unor norme de drept intern, fie a unor norme de drept internațional, ar trebui extins în mod automat la dreptul Uniunii.

70. În al doilea rând, chiar presupunând că o acțiune întemeiată pe CEDO trebuie asimilată unei acțiuni de drept intern, ar mai trebui să se considere că principiul echivalenței nu este încălcat în circumstanțele din litigiul principal, întrucât o acțiune întemeiată pe CEDO nu este „similară” cu o acțiune întemeiată pe dreptul Uniunii.

³⁶ Instanța de trimitere a precizat că CEDO are valoare constituțională în Austria. A se vedea punctul 18 din prezentele concluzii.

³⁷ Hotărârea din 6 octombrie 2015 (C-69/14, EU:C:2015:662, punctul 34).

71. Potrivit unei jurisprudențe constante, astfel, principiul echivalenței impune o obligație de egalitate de tratament între acțiunile întemeiate pe o încălcare a dreptului Uniunii și acțiunile „similare” de drept intern³⁸. În consecință, acest principiu nu poate fi interpretat în sensul că obligă un stat membru să își extindă regimul intern cel mai favorabil la toate acțiunile introduse într-un anumit domeniu de drept³⁹ sau la toate acțiunile întemeiate pe o încălcare a dreptului Uniunii⁴⁰.

72. Potrivit acestei jurisprudențe, este necesar să se verifice similitudinea acțiunilor respective din punctul de vedere al obiectului, al cauzei și al elementelor lor esențiale, ținând seama, după caz, de similitudinea normelor în cauză din punctul de vedere al locului lor în ansamblul procedurii, al desfășurării procedurii respective și al particularităților normelor⁴¹.

73. Or, acțiunile întemeiate pe CEDO și, respectiv, pe dreptul Uniunii nu pot fi considerate similare, în special din punctul de vedere al locului ocupat de aceste norme în procedura națională în sensul jurisprudenței constante menționate mai sus.

74. Astfel cum am subliniat anterior, dreptul Uniunii se caracterizează prin existența unui cadru constituțional care obligă statele membre să garanteze efectivitatea dreptului Uniunii *chiar înainte* ca hotărârile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat⁴².

75. În schimb, admisibilitatea unei acțiuni în fața Curții Europene a Drepturilor Omului este condiționată de epuizarea căilor de atac interne, în conformitate cu articolul 35 alineatul (1) din CEDO. Această cerință implică în mod necesar că o hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului prin care se constată o încălcare a CEDO poate fi pronunțată *numai după* o decizie adoptată de o instanță internă de ultim grad de jurisdicție, care, prin definiție, are autoritate de lucru judecat. Astfel cum a subliniat instanța de trimitere, tocmai pentru a permite această punere în aplicare, a fost introdusă calea de atac prevăzută la articolul 363a din Codul de procedură penală.

76. În opinia noastră, această diferență obiectivă între dreptul Uniunii și CEDO implică faptul că aceste căi de atac de drept intern întemeiate respectiv pe aceste două seturi de norme și care privesc validitatea deciziilor naționale care au dobândit autoritate de lucru judecat nu pot fi considerate similare.

77. Astfel, efectivitatea hotărârilor pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului prin care se constată o încălcare a CEDO este, prin definiție, condiționată de o acțiune a statului membru în cauză care intervine după epuizarea tuturor căilor de atac interne, în special prin instituirea unei acțiuni care să permită controlul hotărârilor care au dobândit autoritate de lucru judecat, precum cea prevăzută la articolul 363a din Codul de procedură penală.

78. În schimb, efectivitatea dreptului Uniunii, și în special a hotărârilor Curții, nu impune instituirea unei astfel de acțiuni, întrucât cadrul constituțional constând în efectul direct, supremația și trimiterea preliminară îi asigură efectivitatea, *chiar înainte* ca deciziile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat.

38 Hotărârea din 6 octombrie 2015, Târșia (C-69/14, EU:C:2015:662, punctele 27 și 32).

39 A se vedea în special Hotărârea din 29 octombrie 2009, Pontin (C-63/08, EU:C:2009:666, punctul 45), Hotărârea din 26 ianuarie 2010, Transportes Urbanos y Servicios Generales (C-118/08, EU:C:2010:39, punctul 34), Hotărârea din 8 iulie 2010, Bulicke (C-246/09, EU:C:2010:418, punctul 27), precum și Hotărârea din 19 iulie 2012, Littlewoods Retail și alții (C-591/10, EU:C:2012:478, punctul 31).

40 A se vedea în acest sens Hotărârea din 15 septembrie 1998, Edis (C-231/96, EU:C:1998:401, punctele 36 și 37), Hotărârea din 15 septembrie 1998, Spac (C-260/96, EU:C:1998:402, punctele 20 și 21), Hotărârea din 17 noiembrie 1998, Aprile (C-228/96, EU:C:1998:544, punctele 20 și 21), precum și Hotărârea din 9 februarie 1999, Dillexport (C-343/96, EU:C:1999:59, punctele 27 și 28).

41 Hotărârea din 29 octombrie 2009, Pontin (C-63/08, EU:C:2009:666, punctele 45 și 46), precum și Hotărârea din 19 iulie 2012, Littlewoods Retail și alții (C-591/10, EU:C:2012:478, punctul 31).

42 A se vedea punctele 49-55 din prezentele concluzii.

79. În această privință, astfel cum a subliniat Curtea în Avizul 2/13, cheia de boltă a sistemului jurisdicțional al Uniunii o constituie procedura trimiterii preliminare, care, prin instituirea unui dialog de la instanță la instanță, tocmai între Curte și instanțele din statele membre, are drept scop asigurarea unității de interpretare a dreptului Uniunii, permițând astfel asigurarea coerenței acestuia, a efectului său deplin și a autonomiei sale, precum și, în ultimă instanță, a caracterului propriu al dreptului instituit de tratate⁴³.

80. Subliniem că intrarea în vigoare a Protocolului nr. 16 la CEDO (denumit în continuare „Protocolul nr. 16”), la 1 august 2018, în urma ratificării acestuia de către Republica Franceză la 12 aprilie 2018⁴⁴, nu este de natură să afecteze această constatare a lipsei de similitudine. Astfel, pe de o parte, Republica Austria nu face parte dintre statele semnatare ale acestui protocol⁴⁵.

81. Pe de altă parte, în orice caz, considerăm că, chiar în ceea ce privește statele semnatare, Protocolul nr. 16 nu poate crește efectivitatea CEDO înainte ca deciziile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat la un nivel comparabil cu cel al dreptului Uniunii.

82. Desigur, Protocolul nr. 16 prevede posibilitatea de a adresa Curții Europene a Drepturilor Omului cereri de avize consultative cu privire la chestiuni de principiu referitoare la interpretarea sau la aplicarea drepturilor și libertăților definite de CEDO sau de protocoalele sale. Cu toate acestea, există trei diferențe majore între acest mecanism și cel stabilit la articolul 267 TFUE. În primul rând, această posibilitate este rezervată „celor mai înalte jurisdicții” ale părților contractante, în temeiul articolului 1 din acest protocol. În al doilea rând, Curtea Europeană a Drepturilor Omului va efectua o filtrare a acestor cereri, în conformitate cu articolul 2 din protocolul menționat. În al treilea rând, articolul 5 din Protocolul nr. 16 precizează că avizele consultative emise în acest context nu au caracter obligatoriu.

83. Având în vedere considerațiile care precedă, apreciem că căile de atac de drept intern întemeiate pe dreptul Uniunii și, respectiv, pe CEDO, și care privesc validitatea deciziilor naționale care au dobândit autoritate de lucru judecat, nu pot fi considerate similare. În consecință, principiul echivalenței nu poate constitui temeiul unei obligații de a extinde la dreptul Uniunii o cale de atac prin care se prevede controlul deciziilor care au dobândit autoritate de lucru judecat în raport cu CEDO, precum cel stabilit la articolul 363a din Codul de procedură penală.

84. Această lipsă de similitudine nu este repusă în discuție de împrejurarea că instanța de trimitere poate constata ea însăși o încălcare a CEDO în cadrul unei acțiuni în temeiul articolului 363a din Codul de procedură penală, fără să aștepte pronunțarea unei hotărâri de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁴⁶. Desigur, această posibilitate crește nivelul efectivității CEDO, permițând justițiabilului să obțină, fără să trebuiască să sesizeze Curtea Europeană a Drepturilor Omului, redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o decizie care a dobândit autoritate de lucru judecat. Nu este mai puțin adevărat că efectivitatea CEDO și a hotărârilor pronunțate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului nu este garantată înainte ca deciziile naționale să dobândească autoritate de lucru judecat, spre deosebire de efectivitatea dreptului Uniunii și în special a hotărârilor Curții.

43 Avizul 2/13 (Aderarea Uniunii la CEDO) din 18 decembrie 2014 (EU:C:2014:2454, punctul 176), precum și Hotărârea din 6 martie 2018, Achmea (C-284/16, EU:C:2018:158, punctul 37).

44 A se vedea Comunicatul de presă din 12 aprilie 2018, ECHR 143 (2018) „Franța ratifică Protocolul [nr. 16] și declanșează intrarea în vigoare a acestuia”, disponibil la adresa <http://hudoc.echr.coe.int/fre-press?i=003-6057606-7791962>.

45 Stadiul semnăturilor și al ratificărilor Protocolului nr. 16 este disponibil la adresa: https://www.coe.int/fr/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/214/signatures?p_auth=JHVZ7Jke.

46 A se vedea punctele 19 și 20 din prezentele concluzii.

85. În aceste condiții, lipsa obligației de a extinde o astfel de acțiune la încălcările dreptului Uniunii nu implică, în opinia noastră, *interdicția* de a proceda la o asemenea extindere. Astfel, este posibil ca orice stat membru să prevadă, în exercitarea autonomiei sale procedurale⁴⁷, o cale de atac care să permită să se repună în discuție deciziile naționale care au dobândit autoritate de lucru judecat în considerarea unei încălcări a dreptului Uniunii.

86. În circumstanțele din litigiul principal, este astfel posibil ca instanța de trimitere să aplice dreptul Uniunii în cadrul căii de atac prevăzute la articolul 363a din Codul de procedură penală. În această privință, reiese din observațiile scrise și orale ale guvernului austriac că instanța de trimitere a constatat o încălcare a articolului 54 din CAAS într-o hotărâre pronunțată în cadrul procedurii respective.

87. Precizăm totuși că exercitarea acestei posibilități nu conduce la nașterea unei obligații de a continua să aplice dreptul Uniunii în cadrul acestei căi de atac, cel puțin din perspectiva dreptului Uniunii și în special a principiului echivalenței. Astfel, această împrejurare nu este de natură să modifice raționamentul prezentat mai sus, potrivit căruia acțiunile întemeiate pe dreptul Uniunii și, respectiv, pe CEDO nu pot fi considerate similare.

88. Având în vedere considerațiile care precedă, apreciem că principiul echivalenței trebuie să fie interpretat în sensul că instanța națională nu este obligată să extindă la încălcări ale dreptului Uniunii, în special la atingerile aduse dreptului fundamental garantat de articolul 50 din cartă și de articolul 54 din CAAS, o cale de atac de drept intern care permite să se obțină, în cazul unei încălcări a CEDO, redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o decizie națională care a dobândit autoritate de lucru judecat.

VII. Concluzie

89. Având în vedere considerațiile care precedă, propunem Curții să răspundă la întrebarea preliminară adresată de Oberster Gerichtshof (Curtea Supremă, Austria) după cum urmează:

„Dreptul Uniunii, și în special principiile echivalenței și efectivității, trebuie interpretate în sensul că instanța națională nu este obligată să extindă la încălcări ale dreptului Uniunii, în special la atingerile aduse dreptului fundamental garantat de articolul 50 din Carta drepturilor fundamentale a Uniunii Europene și de articolul 54 din Convenția de punere în aplicare a Acordului Schengen din 14 iunie 1985 între guvernele statelor Uniunii Economice Benelux, Republicii Federale Germania și Republicii Franceze privind eliminarea treptată a controalelor la frontierele lor comune, semnată la Schengen (Luxemburg) la 19 iunie 1990 și intrată în vigoare la 26 martie 1995, o cale de atac de drept intern care permite să se obțină, în cazul unei încălcări a Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale sau a unuia dintre protocoalele adiționale la aceasta, redeschiderea unei proceduri penale încheiate printr-o decizie națională care a dobândit autoritate de lucru judecat, din moment ce justițiabilul a avut posibilitatea să își valorifice drepturile conferite acestuia de dreptul Uniunii în cursul procedurii respective.”

⁴⁷ A se vedea punctul 29 din prezentele concluzii.